

ปัญหาการใช้สิทธิฟ้องร้องคดีอาญา อันเป็นการก่อกวนก่อกำลังฟ้อง¹

ณัฐฐา กองคำ²

ในระบบกฎหมายอาญา การฟ้องคดีอาญาเป็นกลไกสำคัญในการคุ้มครองสิทธิของประชาชนและรักษาความยุติธรรมทางสังคม การฟ้องคดีอาญาเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้บุคคลที่ได้รับความเสียหายสามารถเรียกร้องความยุติธรรม ช่วยปกป้องสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลและทรัพย์สินของประชาชนจากการกระทำความผิด เป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม การฟ้องคดีอาญาช่วยให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษตามกฎหมาย สร้างมาตรการป้องปรามการกระทำความผิด ลดความเสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรมและความขัดแย้งในสังคม อีกทั้งยังเป็นการสร้างความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรม โดยสิทธิในการฟ้องร้องคดีถือเป็นสิทธิพื้นฐานของบุคคลที่ได้รับความเสียหายหรือถูกละเมิดสิทธิ เพื่อให้ศาลวินิจฉัยความผิดและลงโทษผู้กระทำความผิดตามกฎหมาย

ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย ได้มีการบัญญัติบุคคลผู้มีอำนาจในการเสนอคดีต่อศาล ไว้ในมาตรา 28 ซึ่งได้แก่ ผู้เสียหายและพนักงานอัยการ โดยในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ยื่นฟ้องนั้น ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นฟ้องต่อศาล โดยไม่จำเป็นต้องมีการสอบสวนความผิดมาก่อน ย่อมแสดงให้เห็นว่าอำนาจของบุคคลทั้งสองจะมีความเป็นอิสระแยกจากกัน

อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ เมื่อให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในการยื่นฟ้องคดีต่อศาลได้เอง ทำให้ไม่มีกระบวนการกั้นกรองจากหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งอาจจะเกิดข้อบกพร่องขึ้นได้ และอาจพบปรากฏการณ์ที่การฟ้องคดีอาญาถูกใช้ในทางมิชอบ หรือฟ้องโดยมีเจตนาก่อกวนก่อกำลัง ข่มขู่ หรือสร้างความเสียหายแก่คู่ความ ซึ่งเรียกว่า การฟ้องคดีโดยไม่สุจริต การใช้สิทธิลักษณะนี้ไม่ได้มุ่งหวังความยุติธรรม แต่กลับกลายเป็นเครื่องมือ ในการข่มขู่หรือทำลายชื่อเสียงของผู้ถูกฟ้อง ซึ่งส่งผลกระทบต่อคู่ความฝ่ายตรงข้ามและต่อความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรมโดยรวม การก่อกวนก่อกำลังทางกฎหมายผ่านการฟ้องคดีทางอาญาไม่เพียงแต่สร้างความเสียหายต่อผู้ถูกฟ้องเท่านั้น แต่ยังเป็นภาระต่อระบบยุติธรรมในภาพรวม ทั้งในด้านเวลา ค่าใช้จ่าย และทรัพยากรของรัฐ อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในสังคมประชาธิปไตย เพื่อรับมือกับปัญหาดังกล่าว ตัวอย่างเช่น การที่บุคคลแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ แต่ต่อมาได้ถูกฟ้องเป็นคดีหมิ่นประมาทจากการกระทำความผิดดังกล่าว ซึ่งผู้ฟ้องคดีไม่ได้มุ่งหวังผลแพ้หรือชนะคดี เพียงแต่ประสงค์จะข่มขู่ให้กลัวไม่กล้าที่จะ

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหาการใช้สิทธิฟ้องร้องคดีอาญา อันเป็นการก่อกวนก่อกำลังฟ้อง โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ประเสริฐ ตันศิริ และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ ดร. กัลยา ตันศิริ และรองศาสตราจารย์สุธินี รัตนวราห

²นักศึกษาระดับปริญญาโทหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาเขตบางนา คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

กระทำการใด ๆ อีก ซึ่งเป็นการสร้างแรงกดดันหรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นการฟ้องเพื่อปิดปากไม่ให้วิจารณ์ โดยการดำเนินคดีรูปแบบดังกล่าวเรียกว่า การดำเนินคดีเชิงยุทธศาสตร์เพื่อระงับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ (Strategic Lawsuits Against Public Participation SLAPPs) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อข่มขู่ กดดัน หรือระงับไม่ให้บุคคลอื่นแสดงความคิดเห็นหรือเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ เป็นการฟ้องเพื่อปิดปาก ไม่ใช่เพื่อให้ศาลวินิจฉัยความถูกต้องของข้อเท็จจริงจริง ๆ แต่เพื่อให้ฝ่ายที่ถูกฟ้องคดี เกิดความกลัว เสียเวลา เสียค่าใช้จ่าย และเลิกแสดงความคิดเห็นในที่สาธารณะ ซึ่งทำให้กระบวนการยุติธรรมถูกนำไปใช้เพื่อกลั่นแกล้งผู้ที่ไม่ได้กระทำความผิด

ประเทศไทยได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว จึงได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับที่ 34 พ.ศ. 2562 บัญญัติเป็น มาตรา 161/1 ความว่า “ในคดีราษฎรเป็นโจทก์ หากความปรากฏต่อศาลเอง หรือมีพยานหลักฐานที่ศาลเรียกว่าโจทก์ฟ้องคดีโดยไม่สุจริตหรือโดยบิดเบือนข้อเท็จจริง เพื่อกลั่นแกล้งหรือเอาเปรียบจำเลยโดยมุ่งหวังผลอย่างอื่นยิ่งกว่าประโยชน์ที่พึงได้โดยชอบ ให้ศาลยกฟ้อง และห้ามมิให้โจทก์ยื่นฟ้องในเรื่องเดียวกันนั้นอีก” วรรคสอง “การฟ้องคดีโดยไม่สุจริตตามความวรรคหนึ่ง ให้หมายความรวมถึงการที่โจทก์จงใจฝ่าฝืนคำสั่งหรือคำพิพากษาของศาลในคดีอาญาอื่นซึ่งถึงที่สุดแล้ว โดยปราศจากเหตุผลอันสมควรด้วย” จากบทบัญญัติดังกล่าว ให้อำนาจศาล ยกฟ้องคดีในชั้นตรวจฟ้อง (ก่อนการไต่สวนมูลฟ้อง) หากเห็นว่าการฟ้องนั้นเป็นการฟ้องโดยไม่สุจริตหรือฟ้องเพื่อกลั่นแกล้งผู้อื่น มาตรานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันการฟ้องคดีที่ละเมิดสิทธิของผู้ถูกฟ้อง และเพื่อส่งเสริมความยุติธรรมในกระบวนการพิจารณาคดีอาญา

อย่างไรก็ดี แม้มาตรา 161/1 จะเป็นกลไกทางกฎหมายที่มีประโยชน์ในการป้องกันการฟ้องกลั่นแกล้ง แต่ในทางปฏิบัติยังปรากฏข้อปัญหาที่เป็นช่องว่างหลายประการ เช่น การกำหนดเกณฑ์ความสุจริตของผู้ฟ้องคดียังไม่ชัดเจน ทำให้การใช้ดุลพินิจของศาลอาจกว้างขวางและแตกต่างกันในแต่ละกรณีและอาจส่งผลกระทบต่อสิทธิของผู้เสียหายที่ฟ้องคดีโดยสุจริต และการใช้สิทธิตามมาตรา 161/1 นี้ เป็นการใช้เฉพาะกรณีที่เป็นคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ฟ้องคดีเท่านั้น หากเป็นการฟ้องโดยพนักงานอัยการย่อมไม่เข้าหลักเกณฑ์ที่จะใช้มาตรานี้

จากข้อเท็จจริงและปัญหาข้างต้น ทำให้เกิดปัญหาการวิจัย (Research Problems) เกี่ยวกับปัญหาการใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาอันเป็นการกลั่นแกล้งฟ้อง และศึกษากรณีการบังคับใช้มาตรา 161/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับความไม่ชัดเจนในความหมายของคำว่า “การใช้สิทธิฟ้องคดีโดยไม่สุจริต” ซึ่งบทบัญญัติมาตรานี้ ไม่ได้มีคำนิยามที่ชัดเจนว่า การใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาโดยไม่สุจริตเป็นอย่างไร ซึ่งปัญหานี้ ย่อมนำไปสู่การตีความและการใช้ดุลพินิจของศาล แม้มาตรา 161/1 ให้อำนาจศาลในการยกฟ้องคดีที่มีลักษณะกลั่นแกล้งหรือไม่สุจริต แต่กลับไม่มีหลักเกณฑ์หรือแนวทางที่ชัดเจนในการพิจารณาว่าพฤติการณ์ใดเข้าข่าย “การฟ้องโดยไม่สุจริต” หรือ “การใช้สิทธิทางศาลในทางมิชอบ” ส่งผลให้ศาลแต่ละแห่งอาจมี

ความเห็นไม่ตรงกัน บางแห่งอาจใช้ดุลพินิจกว้างขวาง และก่อให้เกิดความไม่แน่นอนในการใช้กฎหมาย ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความมั่นใจของผู้ถือพ้องคดีว่าตนจะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายนี้จริงหรือไม่

2. ปัญหาเงื่อนไขในการฟ้องคดีอาญาโดยไม่สุจริต จากเงื่อนไขตามบทบัญญัติมาตรา 161/1 ใช้เฉพาะกับกรณีที่ราษฎรเป็น โจทก์ฟ้องคดีอาญาเท่านั้น หากเป็นการฟ้องคดีโดยพนักงานอัยการจะไม่เข้าเงื่อนไข อันจะทำให้ศาลสามารถใช้อำนาจตามมาตรา 161/1 ได้ ซึ่งก็ไม่อาจแก้ไขปัญหาการฟ้องคดีอาญาที่ไม่สุจริต และปัญหาการก่อกวนแก่งัดฟ้องคดีอาญาได้อย่างแท้จริง

3. ปัญหาการใช้ดุลพินิจของศาลในการยกฟ้องในชั้นก่อนการไต่สวนมูลฟ้อง ซึ่งบทบัญญัติมาตรา 161/1 เป็นการกำหนดให้มีวิธีการจัดการคดีในชั้นก่อนการไต่สวนมูลฟ้อง แต่การที่ศาลจะพิจารณาให้ได้ความว่า โจทก์ใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาโดยไม่สุจริต หรือโดยบิดเบือนข้อเท็จจริงเพื่อก่อกวนแก่งัดหรือเอาเปรียบจำเลย หรือโดยมุ่งหวังผลอย่างอื่นยิ่งกว่าประโยชน์ที่พึงได้โดยชอบหรือไม่นั้น ไม่อาจที่จะวินิจฉัยได้จากคำฟ้องและพยานหลักฐานที่ศาลอาจเรียกมาเท่านั้น จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง

4. ปัญหาการบังคับใช้บทบัญญัติของกฎหมายกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ซึ่งพบว่า ตั้งแต่ที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 161/1 ขึ้นมา ยังไม่มีแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่จะนำมาเป็นตัวอย่างในการปรับใช้กฎหมาย ซึ่งอาจจะไม่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาการก่อกวนแก่งัดฟ้องคดีอาญาที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริงได้

จากข้อเท็จจริงและปัญหาการวิจัยดังกล่าว จึงทำให้ผู้ศึกษาตั้งคำถามการวิจัย (Research Question) ไว้ว่า “การใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาอันเป็นการก่อกวนแก่งัดฟ้อง ตามมาตรา 161/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีปัญหาในการบังคับใช้อย่างไร” เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมเป็นเครื่องมือของความยุติธรรมอย่างแท้จริง ป้องกันไม่ให้กระบวนการยุติธรรมมาใช้ในทางที่ผิด กล่าวคือ ป้องกันไม่ให้บุคคลนำกระบวนการยุติธรรมมาใช้เป็นเครื่องมือในการก่อกวนแก่งัดฟ้อง อันจะเป็นการสอดคล้องกับหลักนิติธรรมและสิทธิมนุษยชน และหากกฎหมายที่บังคับใช้อยู่นั้นไม่ครอบคลุมหรือไม่เพียงพออย่างไร จะได้เสนอมาตรการในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย หรือออกแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนต่อไป

1. ปัญหาเกี่ยวกับความไม่ชัดเจนในความหมาย คำว่า “การใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาโดยไม่สุจริต”

ผู้ค้นคว้ามีความเห็นว่า ควรจะมีการกำหนดนิยามหรือหลักเกณฑ์กลางในกฎหมายลำดับรอง เพื่อระบุลักษณะของ “การใช้สิทธิโดยไม่สุจริต” เช่น การฟ้องซ้ำ การฟ้องโดยไม่มีมูล การฟ้องเพื่อกดดัน หรือการฟ้องเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง

ทั้งนี้ ในการกำหนดนิยามหรือหลักเกณฑ์กลางดังกล่าว อาจอยู่ในรูปแบบของคำแนะนำของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยแนวทางการบริหารจัดการคดีและการพิจารณากรณีการฟ้องคดีอาญาโดยไม่สุจริต หรือโดยบิดเบือนข้อเท็จจริง เพื่อก่อกวนแก่งัดหรือเอาเปรียบจำเลยหรือมุ่งหวังผลอย่างอื่นยิ่งกว่าประโยชน์ที่พึงได้โดยชอบ รวมไปถึงข้อควรคำนึงถึงในการพิจารณาความสุจริตในการฟ้องคดีอาญา ซึ่งคำแนะนำของประธานศาลฎีกาฉบับนี้จะช่วยให้ศาลมีกรอบในการบริหารจัดการกับการฟ้องคดีโดยไม่สุจริต กล่าวคือ

สามารถมีความมั่นใจในการปรับใช้บทกฎหมาย เนื่องจากมีการกำหนดนิยามที่ชัดเจน อันจะส่งผลให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นว่าสิทธิในกระบวนการยุติธรรมของตนจะได้รับความคุ้มครอง

2. ปัญหาเกี่ยวกับเงื่อนไขในการฟ้องคดี

ผู้ค้นคว้ามีความเห็นว่า ควรจะแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 161/1 แห่งประมวล-กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยให้ศาลมีอำนาจใช้บทบัญญัตินี้ได้ ทั้งกรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องและราษฎรเป็นโจทก์ฟ้อง เพื่อให้เกิดความเสมอภาคและสอดคล้องกับหลักนิติธรรม ซึ่งเสนอแก้กฎหมายในวรรคหนึ่งว่า

“ในคดีที่พนักงานอัยการและราษฎรเป็นโจทก์ หากความปรากฏต่อศาลว่า โจทก์ใช้สิทธิฟ้องคดีโดยไม่สุจริตหรือโดยบิดเบือนข้อเท็จจริงเพื่อกลั่นแกล้งหรือเอาเปรียบจำเลยหรือโดยมุ่งหวังผลอย่างอื่นยิ่งกว่าประโยชน์ที่พึงได้โดยชอบ ศาลจะมีคำสั่งไม่ประทับฟ้องนั้นก็ได้อีก และห้ามโจทก์ยื่นฟ้องคดีนั้นอีก”

3. ปัญหาเกี่ยวกับการใช้ดุลพินิจของศาลในการยกฟ้องในชั้นก่อนการไต่สวนมูลฟ้อง

ผู้ค้นคว้ามีความเห็นว่า กระบวนการไต่สวนมูลฟ้อง เป็นกระบวนการที่จะทำให้ศาลสามารถตรวจสอบเบื้องต้นเกี่ยวกับพยานหลักฐานได้ ซึ่งจะช่วยคัดกรองคดีที่ไม่มีมูลและเป็นกลไกที่สำคัญป้องกันไม่ให้เอกชนใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาโดยไม่สุจริต หรือฟ้องกลั่นแกล้งผู้อื่น ซึ่งบทบัญญัติมาตรา 161/1 เป็นการกำหนดให้มีวิธีการจัดการคดีในชั้นก่อนการไต่สวนมูลฟ้อง แต่การที่ศาลจะพิจารณาให้ได้ความว่าโจทก์ใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาโดยไม่สุจริต หรือโดยบิดเบือนข้อเท็จจริงเพื่อกลั่นแกล้งหรือเอาเปรียบจำเลยหรือโดยมุ่งหวังผลอย่างอื่นยิ่งกว่าประโยชน์ที่พึงได้โดยชอบหรือไม่ นั้น ไม่อาจที่จะวินิจฉัยได้จากคำฟ้องและพยานหลักฐานที่ศาลอาจเรียกมาเท่านั้น จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง ดังนั้น ควรจะกำหนดให้มีกระบวนการไต่สวนมูลฟ้อง โดยเสนอแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 161/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ว่า

“ในการไต่สวนมูลฟ้อง ในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ หากความปรากฏต่อศาลว่า โจทก์ใช้สิทธิฟ้องคดีโดยไม่สุจริตหรือโดยบิดเบือนข้อเท็จจริงเพื่อกลั่นแกล้งหรือเอาเปรียบจำเลยหรือโดยมุ่งหวังผลอย่างอื่นยิ่งกว่าประโยชน์ที่พึงได้โดยชอบ ศาลจะมีคำสั่งไม่ประทับฟ้องนั้นก็ได้อีก และห้ามโจทก์ยื่นฟ้องคดีนั้นอีก”

4. ปัญหาเกี่ยวกับการบังคับใช้บทบัญญัติของกฎหมาย

ผู้ค้นคว้ามีความเห็นว่า ควรจะกำหนดให้มีแนวทางที่ชัดเจนในการตีความบทบัญญัติมาตรา 161/1 โดยที่รวบรวมจากแนวคิดและตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวข้องกับลักษณะการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี โดยมีขอบมาเป็นแนวทางในการบังคับใช้ รวมไปถึงมีการกำหนดประเภทหรือลักษณะของการฟ้องคดีที่ถือเป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริตผ่านการหารือร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม

ทั้งนี้ อาจทำในรูปแบบของคณะทำงาน โดยมีศาลยุติธรรมเป็นประธานคณะทำงาน ซึ่งวิธีการดังกล่าว จะช่วยให้ศาลสามารถใช้บทบัญญัติมาตรา 161/1 บริหารจัดการกับการฟ้องคดีในลักษณะดังกล่าวได้อย่างเป็นธรรมตามหลักนิติธรรมและมีความเหมาะสม

เอกสารอ้างอิง

กิตติศักดิ์ ปรัตติ. **หลักสูจริตและเหตุเหนือความคาดหมายในการชำระหนี้**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
วิญญูชน, 2554.

คณิต ณ นคร. **กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549.

_____. **การก่อการร้ายกับการมอบอำนาจให้ดำเนินคดี**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549.

ณรงค์ ใจหาญ. **หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1**. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
วิญญูชน, 2563.

สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. **ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับอ้างอิง)**. พิมพ์ครั้งที่ 21.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2563.

อุทัย อาทิวา. **กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส**. พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ วิ.เจ.พรีนติ้ง, 2557.

เอกสิทธิ์ ศรีสังข์. “วิเคราะห์เจาะลึกทุกประเด็นเรื่องการไต่สวนมูลฟ้องคดีอาญาแบบใหม่.” **บทความ**

กฎหมายอาญาและวิธีพิจารณาความอาญา คู่มือการปฏิบัติงานของทนายความ. กรุงเทพมหานคร:

ม.ป.ท., 2564.